

"ئىۋارە دەتووت گۆيزى ساغە، كەچى بەيانى چاۋى ھەننەھىنا" شەر و لەش

پېتەككە كۆرت:

نووېسىنى ئۆزىن كىيىۋ

ۋەرگىرانى بۆ كوردى لە سوېدىيە ۋە بەكر نەحمەد

لەسەرەتاي مانگى ئايارى 1997دا، بەشى كۆلتورى رېژىنامەنى ئاقتۇنبلادېت كە گەرەتەين رېژىنامەنى ئىۋارانى سوېدە، سەردانىكىان كىر بۆ شارى سەرايىقۇ. ئەنجامى سەردانەكە برىتى بوو لە 12 رېپورتاژى ھەمەرەنگ لەسەركاروبارى ھونەرى و ئەدەبى ھونەرەندانى ئەو شارە لە ژىر ئاسمانى جەنگى بۆصنىيەدا. ئەم وتارەنى لىزەدا دەيخىننەۋە، ۋەرگىردراۋى وتارىكى " ئۆزىن كىيىۋ" يە كە خاۋەنى كىتەبى بەناۋبانگى " بە خىرېين بۆ سەرايىقۇ، بە خىرېين بۆ ئۆزەخ" ە.

كىيىۋ لەم وتارەدا، لە گوشەنىگەيەكى ترەۋە، كاركردە سايكۆلۇژىيەكانى جەنگ دەخاتە روو. ئەۋىش لەرېنگەي ئۆزىنەۋەنى ئەو ھاۋكېشە نەنوسراۋەنى كە لەشى ئىنسان خود بە خود ملكەچى دەبىت و ئالوگورېكى تازە ئەندامەكانى لەشدا دروستدەكات.

دەقى سوېدى وتارەكە، لە رېژى 12 ئايارى 1997دا لە رېژىنامەنى ناۋبراۋ لەسەرەۋەدا بىلاۋكراۋەتەۋە. ە

• مائى سەر سىپى لە رۇژانى ئاشتىدا نەدەبىنرا، بەلام لە ژىر ئاسمانى جەنگدا ھەموو شتىك دەكرى رېۋېدات، زۆر بە پەلە و زۆر كت و پېر. مائىك كە بۇمباران يان دەگرېيەكى سەربازى بەچاۋى خۇي دەبىنى، خوشك يان داىكى خۇي بەبەرچاۋىيەۋە لاقەدەكرىن، يان قەمەيەكىيان بەردەكەۋىت، بۆ بەيانى رۇژى داھاتوو، رەنگى قىزى سىپى دەبى.

• ئىنسان ۋەكو كىسەل رەفتار دەكات، بە تايىت كە ھەست بە مەترسى دەكات. كاتىك بۇمباران دەستپىدەكات، مى خۇي دەكىشەتەۋە نىۋ شانەكانى. تاكە جىاۋازىيەك كە لە نىۋان ئىنسان و كىسەلدا ھەيە ئەۋەيە كە : ئىنسان بەرگىكى رەقى ۋەكو كىسەل داينە پۇشپوۋە.

• ھىچ كەسپك لە مردن ناترسىت، ھەموو لە نووقسان بوون و لەكاركەۋتەنى يەككە لە ئەندامەكانى لەشيان دەترسن. لە ھەلبۇزاردنى نىۋان مەرگ و لەدەستدانى ئەندامىكى لەشدا؛ ئەگەر ئەۋە لەبەرچاۋ بگرىن كە ھەلبۇزاردنى ۋا لە توانادا بىت، ئەۋا زۆر بە دىنبايىيەۋە مردن ھەلدەبۇزاردىت.

• لە سائى 1992دا، بۆ يەكەمىن جار لەشى خۇم كاردانەۋەنى سەرنجدانىكى پېر ماناي لەلا دروستكردم. كاتىك پارچە تۇپىك قاچمى پىكا، گەياندىمىانە خەستەخانە. ئەۋ كاتە ھەموو شار لە ژىر مەترسى خەستەين بۇمباراندا بوو. لە ماۋەى كاترېمىرىكدا، پەنجا كەس دەھىنرانە خەستەخانە. دوكتۇرەكان بەبى ۋەستان كارىان دەكرد و ھىچ دەرفەتىكىيان نەبوو كە

نەشتەرگەرى ھەموان بکەن. بۆيە ئىنسان بېياری: "كى ئە پېشتەرى" دەدا. ئەگەر كەسپك ئەسەرۋوى 30 ۋە بۋايە, قاچىكى يان دەستىكىيان دەبېيەۋە. ئەگەر كەسپك گە نەجتر بۋايە, كارىكىيان دەكرد يارمەتى بەن. پېرەژنىك كە ئە دۋا ساتەكانى ژياندا بۋو, ئە تەنىشت قەرەۋىلەكەى منەۋە راکىشراۋو و داۋاى يارمەتى دەكرد. بەلام دكتورەكە ئە ۋەلامدا وتى: "زۆر بە داخەۋەين, بەلام ئەھا ئەۋ كچە ئە پېشتەرى, ئەۋ گە نەجترە."

- ئەلايەن ماركو فېسۇفېچەۋە تۆماركراۋە: كت و پېر دۋاى بۆمبارانىك, شۇفېرىك كە بە سىگەخىشى خۇى رادەكىشا, خۇى ئەناۋ بېرىندارەكاندا بېنىەۋە. كاتىك چاۋى بە كېژۇلەيەك دەكەۋىت كە ئە خۇىنى خۇيدا گەۋزاۋە, ھەلېدەگرېت و دەيخاتە ناۋ نۇتۆمبېلەكەى. كېژۇلەكە ھەر دەگرى: "مامە گيان تۆ لەبېرت چۋو قۆلە پەريۋەكەم بېنىت"

- ئەلايەن ماركو فېسۇفېچەۋە تۆمار كراۋە: پېاۋىكى بېرىندار, ئە دۋاى بۆمبارانىكى سەخت خۇى دەكەيىنېتە تاكسىيەك و بە دەستى چەپى, قۆلى پەريۋى راستى خۇى ھەلدەگرى. پېاۋەكە داۋاى لېبۋوردن ئە شۇفېرەكە دەكات: بېبۋورە! دەترسە ماشىنەكەت بە خۇىن پېس كەم.

- كۆمەلېك ئىنسانى پەككەۋتە ئە شەقامىكدا ئەسەر كورسىيە چەرخدارەكانيان دانىشتۋون. زۆربەيان قاچىك يان ھەردۋوكيان ئەماۋە. مەلېك ئە يەككىيان دېتە پېشەۋە و ئايس كرىمېكى دەداتى. پېاۋەكە دەداتە پېمەى گريان.

- كە بۆمباران دەستېدەكات, چە برسېتى و چە سەرما, ئە يادى كەسدا نامېنىت.

- ئە برسېتىدا ئىنسان دەتۋانىت زىاتر خۇى رابگرى ۋەك ئە سەرمادا.

- ئە سەرمادا ئىنسان %3 ئە بارى ستۋونىيەۋە دەچېتەيەك. %2 ئەبارى ئاسۋىيەۋە و %50 ئەبارى رۆحىيەۋە.

- ھەموو رۇژنىك خەلك بە خۇيان و سەتلى ئاۋەينانەكەيانەۋە ئە سورانەۋەدان. كچىك كە مەن دەيناسم, دەترسى ئە دۋاى جەنگىش, قۆلەكانى ۋەكو قۆلى مەيمۋون ھەروا بە درېژى بېنىتەۋە.

- بۇ ژنىكى بەتەمەن ھەروا ئاسان نېيە. ئەۋ ھەموورۇژنىك چەند كېلو مەترىك سەتلى ئاۋەينانەكەى ھەلدەگرېت. رۇژى چەند كاتزىمېرىك داردەبېرىت. بەلام ئەشى ھەر ئەبارى ئاسايى خۇيداىە. كاتىكىش كارەبا دېتەۋە, ئېتر ئاۋەينان و داربېرىن كۆتايى دېت. بۆيە ئەشى دەحەۋىتەۋە و بەرە بەرە ھەست بە لاۋازبۋون دەكات. پاشانىش ئەخۇش دەكەۋىت. بەلام ھەر

هيندهى كارهبا ديتتهوه، ئيتىر ناچاره له كوششى ئاوهينان و داربرينهوهدا بيت. بويهش نهو رۇحييهته پيرانهيهى دووباره دهبووژئتهوه.

• ئەمە هيچ ياسايهكى گشتى نيبه، بهلام له سايهى جهنگدا روودهات. ئەو كهسانهى نهخوشن، چاكدهبنهوه و ئەوانهيشى لهش ساغن، نهخوشدهكهون. كابرايهك دهناسم، بهر له جهنگ دوو جار نهشتهرگهري دل كرابوو و به زهمهت دهيتوانى خوى بچولئيت. بهلام كاتيك يهكهمين دهستريژ دهستى پيكرد، دهستى دايه تفهنگيک و به دريژايى چوار سالى شهر، كهس له توانا و لهش ساغى نهودا نهبوو.

• ئينسانيكى زور خور: ئاخ نهگهر بمتوانيايه يهك كههت تا دهتوانى بمخواردايه، نهوسا ئيتىر نامادهبووم زور بهختهوهرايه بمرم.

• كهسيكى پوشته وپهرداخ: نهگهر بمتوانيايه وا خوم بشوردايه كه خوم دهمويست، بهر گوللهى توپيكيش بكهوتمايه باكم نهبوو.

• له دهفتهرى كهسيكى ئارهزوومهندى سيكسدا: نهگهر بوم بكرايه و ههر يهك كههت لهگهله ئاديلادا رامبواردايه، به كامهرانبييهوه ناماده بووم بو يهك ههفته نانم نهبي.

• گوپچكهكانمان زور ههستيار بوونه. بي كارهبا، بهبي راديو، بهبي تومار و تهلهفزيون، گويمان تا بي سووكتى دهبي. نهگهر ههر تۇزىك گوپههخهم، دهتوانم له دوورى كيلومهتر و نيويكهوه، گويم له دهنگى كهلهشيريك بيت كه دهخويني.

• له دواى جهنگ ژمارهيهكى بي شوومارى نهخوشى زياددهكات. دهولت ههر له ئيستاهه زندههقى لهو خيرا بلاوبونهوهى نهخوشى شيرپه نهجه چوووه كه له ماوهى دوو ههفتهدا ئاسهوارى ئينسان ناهيلئتهوه. پسپوران لهو برواياهدان كه جهنگ جورىك له بهرگرى تاييهتى له لهشدا دروستدهكات. بهلام ههر كاتيك جهنگ كوتايى هات، لهشى ئينسان وورده وورده بهره و جهوانه و ئلرام بوونهوه دهروات. ميكروبيش خانهخوييهكى نازاد و بي بهرههئستى له چاوهرواندايه.

